

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся
Гончара

Олег МАРЕНКОВ

«15» _____ 2026 р.



ВИСНОВОК

Про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Яковлева Сергія Івановича за темою «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)», представленій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

ВИТЯГ

з протоколу № 3 міжкафедрального семінару
юридичного факультету Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара від 02 червня 2026 року

ПРИСУТНІ: 17 з 17 членів наукового семінару.

ГОЛОВУЮЧА: д-р. юрид. наук, проф. Т.В. Корнякова (12.00.08 – кримінальне право і процес), професорка кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СЕКРЕТАР: канд. юрид. наук, доц. О.А. Грабильнікова (12.00.02 – конституційне право), доцентка кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ЧЛЕНИ НАУКОВОГО СЕМІНАРУ:

д-р юрид. наук, проф. О.Л. Соколенко (12.00.07 – адміністративне право і процес), завідувачка кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р. юрид. наук, проф. Н.С. Юзікова (12.00.08 – кримінальне право і процес), професорка кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р юрид. наук, проф. О.В. Сачко (12.00.08 – кримінальне право і процес), професор кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р. юрид. наук, проф. Є.А. Кобрусєва (12.00.08 – адміністративне право і процес), професорка кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р юрид. наук, проф. К.В. Бережна (12.00.07 – адміністративне право і процес), завідувачка кафедри європейського та міжнародного права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р. юрид. наук, проф. І.В. Патерило (12.00.07 – адміністративне право і процес), професорка кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р. юрид. наук, проф. О.В. Марченко (12.00.07 – адміністративне право і процес), професорка кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р. юрид. наук, доц. Н.П. Капітаненко (12.00.07 – адміністративне право і процес), доцентка кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

канд. юрид. наук, доц. О.П. Литвин (12.00.07 – адміністративне право і процес), доцент кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

канд. юрид. наук, доц. О.В. Лахова (12.00.08 – кримінальне право і процес), доцентка кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

канд. юрид. наук, доц. Ю.В. Живова (12.00.08 – кримінальне право і процес), доцентка кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

канд. юрид. наук, доц. Л.М. Мудриєвська (12.00.01 – теорія держави і права), завідувачка кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

канд. юрид. наук, доц. Т.М. Заворотченко (12.00.02 – конституційне право, муніципальне право), доцентка кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

канд. юрид. наук, проф. І.Г. Алексеєнко (12.00.01 – теорія держави і права), завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

д-р філософії в галузі права, Дриголь О.О. (081 Право), доцентка кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Аспіранти участі у міжкафедральному семінарі не брали.

Запрошені: аспірант 4 року навчання Яковлев С.І.

Порядок денний: розгляд і обговорення дисертаційної роботи Яковлева Сергія Івановича, представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Тема дисертації: «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)»,

затверджена вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, науковим керівником призначено к.філос.н., к.ю.н., доц. Мудриєвську Л.М. (протокол № 4 від «01» грудня 2022 р.) в межах НДР «Модель публічного управління сучасної України: проблеми побудови і результати реформування», Державний реєстраційний номер: 0122U001410 (2022-2024 рр.).

Підготовка здобувача третього рівня вищої освіти здійснюється за акредитованою освітньо-науковою програмою «Право» зі спеціальності 081 Право (Сертифікат про акредитацію освітньої програми від 16.05.2024 № 8127, дійсний до 01.07.2029 р.).

СЛУХАЛИ:

Обговорення дисертаційної праці Яковлева Сергія Івановича за темою: «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Перевірку на плагіат здійснено комісією в складі: канд. юрид. наук, доц. кафедри цивільного, трудового та господарського права **Грабильнікова О.А.**; канд. юрид. наук, доц. кафедри адміністративного і кримінального права **Лахова О.В.**; канд. юрид. наук, доц. кафедри адміністративного і кримінального права **Дриголь О.О.**

Згідно зі звітом про оцінку на плагіат тексту наукового дослідження, здійсненої програмою «StrikePlagiarism», зроблено висновок що унікальність тексту праці складає **92, 65 %** та дисертаційна робота Яковлева С. І. може бути допущена до захисту.

Роботу було розглянуто трьома фаховими експертами - д-р. юрид. наук, професор, професор кафедри адміністративного і кримінального права **Н. С. Юзікова**; канд. юрид. наук, доц. кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління **Т. М. Заворотченко**; -р. юрид. наук, професор, професор кафедри адміністративного і кримінального права **Є. А. Кобрусєва**.

Робота виконана на 321 сторінці, з них 207 сторінок основного тексту, складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Слово надається аспіранту Яковлеву Сергію Івановичу. Будь ласка, регламент виступу – 20 хвилин.

Доповідь аспіранта Яковлева С.І.:

Добрий день, пані Голово та члени семінару, шановне панство!

На ваш розгляд представлено моє дисертаційне дослідження за темою «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)».

Актуальність теми.

В основі формування національного законодавства про надзвичайні ситуації лежать міжнародні демократичні принципи. Вони спрямовані на те,

щоб навіть у критичних обставинах держава гарантувала неухильне дотримання прав людини та мінімізувала рівень їх обмеження.

Ключовими міжнародно-правовими документами у галузі захисту прав людини є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Саме їхні окремі положення утворюють підґрунтя міжнародного надзвичайного права і задають визначальний вектор для держав-учасниць, серед яких представлені не виключно демократичні режими. Центральним елементом міжнародного права з надзвичайних ситуацій є визнане за державою право на тимчасове відхилення від договірних зобов'язань щодо дотримання проголошених прав людини у кризові періоди – з метою ефективного подолання причин і наслідків надзвичайних обставин, що в нормальних умовах вимагало б неприпустимого обмеження цих прав.

Поряд із зазначеними конвенційними нормами, звичаєве міжнародне право з надзвичайних ситуацій, втілене зокрема в таких авторитетних юридично значущих документах, як «Сіракузькі принципи», «Йоганнесбургські принципи», «Паризькі мінімальні стандарти норм прав людини в умовах надзвичайного стану» та інших, закріплює міжнародні стандарти державного втручання у права людини під час кризових ситуацій, а також формулює ідеальні вимоги до відповідного національного законодавства.

Україна, перебуваючи в умовах воєнного стану, спричиненого безпідставною збройною агресією з боку РФ, поряд із нагальною потребою відстоювати власну державність, зобов'язана дотримуватися зазначених міжнародних стандартів у сфері прав людини. Це зумовлено не лише її участю у відповідних міжнародних договорах, а й конституційно закріпленим статусом демократичної, соціальної та правової держави, проголошеним у статті 1 Основного Закону.

Відтак, саме оцінка відповідності національного законодавства України міжнародним стандартам захисту прав людини в умовах надзвичайного стану, а також його порівняльний аналіз із законодавством європейських держав, що є усталеними ліберальними демократіями, і становить предмет цього дисертаційного дослідження.

Дослідження проблем та складнощів регулювання прав людини в умовах надзвичайного чи воєнного стану не є новітнім явищем. Багато науковців вже звертали увагу на цей аспект. Зокрема, питання визначення загальних понять надзвичайних правових режимів та їх класифікація висвітлювались у працях Л. Чистоклетова, О. Хитрої, Л. Остапенко, Р. Скриньковського, В. І. Цицюри, М.П. Стрельбицького, М.Л. Погребицького та А.В. Басова. Крім того, науковці Я.А. Колінко, М. Ю. Кравчук, М.М. Сірант, А.Б. Горбулін, В.П. Качинський, О.М. Юрченко та Ю.О. Найдзон зосередилися на усуненні термінологічних розбіжностей щодо цих режимів. Обговорення змістового наповнення даних правових концепцій спочатку було здійснено В.В. Пристайком, Е.В. Тітко, М.Б. Саакяном, Я.А. Колінко, С.О. Кузніченком, І.Д. Пастухом, Т.Г. Корж-Ікаєвою, Р.В. Стефанчишеним та І.В. Прянішніковою.

Однак, наразі не існує єдиної наукової інтерпретації досліджуваних правових режимів. Науковий дискурс потребує системного аналізу цих режимів у контексті конституційних принципів та міжнародних стандартів. Крім того,

існуючі дослідження міжнародних норм часто обмежуються описом без належного аналізу їхньої взаємодії з національними режимами чи впливу на внутрішнє правове регулювання України. Окрім цього, відзначається брак систематичних та ґрунтовних порівняльних досліджень національного законодавства про надзвичайні ситуації, зокрема, зі зразком країн-членів Європейського Союзу та України.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (протокол № 4 від «01» грудня 2022 року).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476; Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021).

Роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара третього рівня вищої освіти за акредитованою освітньо-науковою програмою «Право» зі спеціальності 081 «Право» (Сертифікат про акредитацію освітньої програми 8127, дійсний до 01.07.2029 р.) та в межах наукових тем: «Модель публічного управління сучасної України: проблеми побудови і результати реформування» (номер державної реєстрації 0122U001410), «Механізм забезпечення прав і свобод людини й громадянина в умовах воєнного стану і повоєнної відбудови» (номер державної реєстрації 0125U002353).

Об'єкт дослідження: суспільні відносини, що виникають у процесі запровадження та дії надзвичайного і воєнного станів, пов'язані з реалізацією, забезпеченням і обмеженням прав і свобод людини.

Предмет дослідження: нормативно-правові міжнародні та національні механізми регулювання й реалізації прав і свобод людини в умовах надзвичайного і воєнного станів включно з практикою їх застосування, а також напрями їх удосконалення.

Мета і завдання дослідження.

Мета дослідження: порівняння певних особливостей правового регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах правового режиму надзвичайного і воєнного стану в Україні і в країнах Європейського Союзу.

Завдання дослідження:

- проаналізувати загально-правові засади регулювання запровадження надзвичайного та воєнного стану, здійснивши їх порівняльно-правове дослідження;
- визначити особливості законодавчого та доктринального розуміння «надзвичайного стану» і «воєнного стану» в Україні;

- охарактеризувати міжнародно-правові механізми забезпечення прав і свобод людини в умовах надзвичайного та воєнного станів;
- дослідити специфіку регулювання прав і свобод людини в Україні за надзвичайного та воєнного станів;
- з'ясувати відмітність законодавчого регулювання прав і свобод людини в Україні під час дії надзвичайного та воєнного стану;
- узагальнити практику ЄСПЛ і національних судів з питань забезпечення прав і свобод людини в період надзвичайного та воєнного станів;
- визначити межі і можливості обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах правового режиму надзвичайного і воєнного стану в Україні в країнах Європейського Союзу;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного станів в Україні та країнах Європейського Союзу;
- окреслити перспективні напрями вдосконалення правового механізму реалізації прав і свобод людини в період надзвичайного та воєнного станів.

Методи дослідження.

Методологічною основою проведення цього дослідження послугувало комплексне поєднання загальнонаукових підходів – зокрема, аналізу, синтезу, системного та логічного мислення – із спеціалізованими правовими методами. Серед останніх застосовано формально-юридичний аналіз, порівняно-правовий метод, а також методи інтерпретації та функціонального аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів.

Робота являє собою найбільш комплексний аналіз інституту надзвичайного законодавства європейських країн (зокрема України, Великої Британії, Німеччини, Франції, Польщі та Іспанії) у розрізі порівняльного правознавства. Критичне оцінювання міжнародних і національних норм у поєднанні з аналізом юридичної практики дозволило вивести ключові тези, що безпосередньо сприяють розв'язанню комплексу практичних питань, зокрема:

вперше:

- застосовано підхід до вивчення надзвичайних правових режимів в Україні як конституційних, визначених Конституцією України, врегульованих заздалегідь розробленим надзвичайним законодавством згідно з міжнародними стандартами, до яких віднесено лише три: надзвичайний стан, воєнний стан та зони надзвичайної екологічної ситуації;
- для розкриття змісту дефініцій «надзвичайний стан» та «воєнний стан» через наповнення таким відсутніх серед правових підстав запровадження даних правових режимів запропоновано визначення наступних понять: «засоби ураження», «загроза нападу»; виявлено дійсне значення термінів: «пандемія», «панзоотія», «особливо важливі об'єкти життєзабезпечення», «міжнаціональний конфлікт», «міжконфесійний конфлікт», «масові безпорядки», «надзвичайна екологічна ситуація», «небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності»;

- рекомендовано критерії розрізнення правових режимів надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації;
- встановлено, що режим відступу від прав людини становить більш змістовне за обсягом явище, ніж міжнародне гуманітарне право;
- наведено способи подолання поширеного уникання урядами застосування заздалегідь розробленого надзвичайного законодавства під час екстрених подій;

вдосконалено:

- запропоновано авторський виклад терміну «значні верства населення» як однієї з підстав запровадження «надзвичайного стану»;
- виведено власне розуміння понять: «надзвичайний стан», «воєнний стан», «зона надзвичайної екологічної ситуації»;
- подано способи розв'язання неврегульованого, позбавленого логічності, взаємозв'язку правових режимів надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації;
- з метою дотримання принципу верховенства права запропоновано привести у відповідність поточне законодавство:

1) п. 2 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» у відповідність з ч. 2 ст. 10 Закону України «Про критичну інфраструктуру» шляхом заміни словосполучення «...особливо важливих об'єктів життєзабезпечення» на «... об'єктів критичної інфраструктури відповідної категорії критичності»;

2) до вимог Кодексу цивільного захисту України та Закону України «Про критичну інфраструктуру» привести у відповідність положення п. 10 Переліку секторів критичної інфраструктури, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 1109;

3) п. 4 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» у відповідність ст. 294 Кримінального кодексу України;

4) ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у відповідність з абз. 2 ч. 1 ст. 3 та абз. 3 ч. 2 ст. 10 Закону України «Про оборону України» шляхом заміни слів «...загрози нападу» на «... воєнної загрози»;

5) абз. 1 ст. 16 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» у відповідність ст. 2 цього ж Закону шляхом заміни слів «в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням або кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» на слова «для досягнення мети, визначеної ст. 2 цього Закону»;

6) Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» узгодити із Законами України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» або «Про правовий режим надзвичайного стану»;

7) перенести з Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» п. 1 ч. 2 ст. 4 до ст. 5 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації»;

8) додати до ч. 2 ст. 64 Конституції України після слів «В умовах воєнного або надзвичайного стану...» наступне словосполучення «...та в зоні надзвичайної екологічної ситуації...».

- з метою вдосконалення механізму регулювання прав і свобод людини й громадянина за надзвичайних умов доповнити перелік гарантій їх дотримання:

1) в ст. 21 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», ст. 10 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» додавши обов'язок держави забезпечувати чітке визначення в нормативно-правових актах, що встановлюють обмеження, порядку і методів їх застосування, а також територіальних, суб'єктних і предметних меж цих обмежень, з урахуванням мінімізації індивідуальних і соціальних незручностей, спричинених їх впровадженням;

2) в Конституції: заборонаю виборів Президента, народних та місцевих депутатів, референдумів, змін виборчого та надзвичайного законодавства, поряд із дозволом місцевих виборів у вільних від надзвичайних заходів районах.

- наведено авторський погляд на зміст критеріїв правомірності застосування права відступу від міжнародних зобов'язань за надзвичайних обставин;

- висловлено власну точку зору на формування принципів міжнародного гуманітарного права;

- висунуто особисту концепцію класифікації виняткових станів у міжнародному надзвичайному праві;

- окреслено характерні проблеми поточного стану міжнародного надзвичайного права;

- приведено можливі способи вдосконалення механізмів регулювання прав і свобод людини й громадянина в надзвичайних обставинах.

отримало подальшого розвитку:

- наведено обґрунтування криміналізації майже всіх підстав введення правового режиму надзвичайного стану;

- співставлено перелік абсолютних прав в Україні на відповідність таким в МПГПШ та ЄКПЛ, включно з розширеним переліком згідно з судовою практикою ЄСПЛ;

- проаналізовано судову практику ЄСПЛ щодо застосування державами «права відступу» з погляду відповідності критеріям легітимності за ст. 4 МПГПШ та ст. 15 ЄКПЛ, а також національну судову практику європейських країн на дотримання урядами законності вжитих обмежень під час надзвичайних обставин та дотримання абсолютних прав;

- застосовано підхід до виявлення проблем національного надзвичайного законодавства у світлі відповідності міжнародним стандартам, як критеріїв успішності належного правового регулювання прав і свобод людини і громадянина за виняткових обставин та подолання недоліків на основі наявних зразків закордонного досвіду.

Апробація матеріалів дисертації.

Базові положення дисертаційної роботи були успішно представлені та обговорені на низці профільних наукових заходів різного рівня. Це не лише забезпечило якісну професійну оцінку дослідження, а й стимулювало подальшу

науково-теоретичну дискусію у межах обраної галузі. Отримані висновки та концептуальні узагальнення були оприлюднені авторськими доповідями на п'яти міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях, зокрема: ІVX Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Дніпро, 7 - 8 жовтня 2022 року) «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права», II All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students (Dnipro. May 11, 2023) «Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English)», Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (м. Київ, 18 травня 2023 р.) «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених», X Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (5–7 грудня 2024 року, м. Кременчук), VIII міжнародний правничий форум до 150-річчя заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 травня 2025 року).

Результати дисертаційного дослідження підкріплені низкою наукових публікацій. Зокрема, автор представив результати у чотирьох статтях у профільних виданнях української юридичної науки, які належать до офіційно зареєстрованого реєстру фахових наукових періодичних видань МОН України категорії Б. До цього обсягу додається участь автора в п'яти науково-практичних конференціях з виступом у формі тез доповідей.

Дякую за увагу!

Завершивши доповідь, здобувач відповів на запитання учасників міжкафедрального наукового семінару.

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ:

О.В. Марченко, д-р. юрид. наук, проф.: Сергію Івановичу, назва вашої теми згадує два надзвичайних режими, проте в дослідженні містяться також напрацювання й щодо третього – «зони надзвичайної екологічної ситуації». Чи не вийшли Ви за межі теми та завдань дослідження?

С.І. Яковлев, аспірант: Дякую за надзвичайно доречне питання, Олеся Володимирівна!

Дійсно, на перший погляд може здатися, що включенням в дослідження третього режиму – «зони надзвичайної екологічної ситуації», відбулося розширене трактування меж теми. Однак, при ретельному перегляді саме конституційних правових режимів наочним є віднесення Основним Законом до таких всіх трьох названих правових режимів (п. 31 ч. 1 ст. 85, п. 19 ч. 1 ст. 92 та п. 21 ч. 1 ст. 106). Що цілком узгоджується з міжнародною практикою та європейським досвідом.

Так, конституційно-законодавча парадигма визначення надзвичайних режимів набула широкого поширення у Європі і виходить за її межі: вона була

інтегрована як зразковий механізм міжнародного права. Така модель вважається найбільш адекватною для функціонування в умовах стабільних ліберальних демократій.

Глибоке порівняння українського нормативного регулювання цих режимів не лише з іншими країнами ЄС, а й між собою, призвело до розуміння цілковитої доцільності такого підходу, що надало праці змістовного обґрунтування досягнутих висновків.

Бережна К.В., д.ю.н., проф.: Сергію Івановичу, як на вашу думку, чи відрізняються в національних правових системах досліджених Вами країн ЄС надзвичайні правові режими між цими країнами та у порівнянні з Україною? І якщо так, то якою мірою?

С.І. Яковлєв, аспірант: Дякую за цікаве питання, Катерино Вікторівно!

Однією з найбільш помітних рис дослідженого внутрішнього законодавства країн ЄС є значна варіативність у концептуалізації поняття «надзвичайний стан» та його подальшій видовій класифікації, що безпосередньо впливає на правове регулювання подібних відносин. Це простежується як у чіткому розмежуванні понять (як-от «воєнний стан» та «надзвичайний стан», що спостерігається у Франції, Німеччині, Іспанії та Польщі), так і в моделях повного включення одного статусу в інший (прикладом є Велика Британія).

Крім того, законодавчі системи демонструють глибоку диференціацію шляхом введення спеціалізованих станів, наприклад, «стану напруженості» у Німеччині, «стану тривоги» в Іспанії чи «стану стихійного лиха» у Польщі та «зони надзвичайної екологічної ситуації» в Україні. Хоча вони й не тотожні одне одному за змістом чи обсягом правового регулювання.

З точки зору правового механізму, можна виділити три основні парадигми: суто конституційна модель (Німеччина), законодавчий підхід (Велика Британія) та змішана система регулювання (Франція, Іспанія, Польща). Причому Україна належить до останньої групи країн.

Стосовно ж саме українського досвіду регулювання надзвичайних станів, то до переваг слід віднести, перш за все, більш ширший перелік абсолютних прав, захищених від обмежень навіть за досліджуваних правових режимів, порівняно з таким в міжнародному конвенційному праві. До недоліків – декларативність такого закріплення та відсутність дієвого механізму його реалізації, навіть попри досить розвинену судову систему.

І.В. Патерило, д-р. юрид. наук, проф.: До своїх здобутків ви відносите наведення способів подолання ухилень урядів від заздалегідь розробленого надзвичайного законодавства в надзвичайних умовах. Які з них Ви вважаєте найдієвішими?

С.І. Яковлєв, аспірант: Дякую за питання, пані Ірино Володимирівно!

В дослідженні описано майже повсюдні спроби уникнення виконавчою владою досліджуваних країн ЄС від застосування, принаймні в останнє десятиліття, заздалегідь ухваленого надзвичайного законодавства під час

надзвичайних обставин (боротьба з тероризмом, міграційна криза, COVID-19), що призводить до значної дезорганізації законодавчої та судової діяльності. Така практика створює серйозні загрози для демократичного ладу через постійну можливість урядів вводити обмежувальні заходи поза межами або ігноруючи запобіжний парламентський чи судовий контроль.

Названі вади обумовлені кількома факторами:

- подекуди неподоланими та бюрократично обтяжливими процедурами погодження рішень у парламенті чи їх оскарження в суді, особливо під час кризисного менеджменту;
- приматом політичної доцільності над чіткими законодавчими вимогами у взаєминах між державними структурами;
- відсутністю механізмів відповідальності за помилкові (політично мотивовані) рішення, що призводять до порушення конституційних прав громадян.

На наш погляд, ключовим чинником для забезпечення дотримання "правил гри" – тобто верховенства права, законності та Конституції – є встановлення чіткої відповідальності як у політичній, так і в юридичній площинах за неправомірне відхилення від норм надзвичайного законодавства.

Для подолання наведених системних прогалин додатково запропоновано вживати такі кроки:

- 1) вдосконалення нормативного змісту статей надзвичайних законів, зокрема вимог до указів про введення такого режиму (праця висуває конкретні пропозиції);
- 2) посилення контрольних механізмів та підвищення підзвітності через:
 - поліпшення процедур роботи Верховної Ради для забезпечення своєчасного та законного затвердження указів;
 - залучення громадянського суспільства та відповідних інституцій до оцінки проектів законів та указів, що стосуються надзвичайного стану, для посилення публічного контролю;
 - впровадження обов'язкової експертної перевірки нормативних актів з метою виявлення правових колізій та прогалин.

Ю.В. Живова, канд. юрид. наук, доц.: Ви зазначаєте, що міжнародне гуманітарне право поглинається за змістом режимом відступу від прав людини. В чому полягає суть цієї концепції?

С.І. Яковлєв, аспірант: Дякую за питання, Юліє Вадимівно!

Міжнародне гуманітарне право є застосовним при міжнародних або неміжнародних збройних конфліктах та спрямоване на захист прав і свобод осіб, що зазнали впливу конфлікту, обмеження свобод його сторін при виборі засобів і методів ведення бойових дій.

В той час, як «право відступу» являє собою конвенційну процедуру держави на відступ від зобов'язань за міжнародними угодами щодо дотримання прав людини як тимчасовий захід під час дії виняткових та невідкладних обставин, зокрема, але не виключно, й воєн.

І хоча «право відступу» дозволяє державам обмежувати певні права й свободи людини, його метою є максимізація збереження дії таких прав та

мінімізація втручання в них для подолання впливу негативних обставин та їх наслідків, чого неможливо досягнути в умовах звичайного правового режиму.

При цьому, міжнародне гуманітарне право виступає як допоміжний механізм лише під час збройних конфліктів. Тож, останнє і вужче за змістом, й перебуває у підпорядкованому стані порівняно з режимом відступу як частини міжнародного надзвичайного права.

Заворотченко Т. М., к.ю.н., доцент: Пане Сергію, в чому, на Вашу думку, полягає нелогічність взаємозв'язку правових режимів надзвичайного стану і зони надзвичайної екологічної ситуації?

С.І. Яковлев, аспірант: Дякую за питання, шановна Тетяно Миколаївно!

Це питання стосується кількох аспектів його правового регулювання: конституційного та законодавчого.

Якщо всі три досліджувані правові режими прямо передбачені Конституцією України, яка вимагає окремого їх врегулювання виключно законами, то лише для зони надзвичайної екологічної ситуації не передбачено можливості обмеження прав людини й громадянина. Що й потягло логічним наслідком змогу одночасного запровадження надзвичайного стану, в разі потреби застосування обмежень прав.

Але саме в цій точці й спостерігається конфлікт такого підходу в законодавчому регулюванні. Оскільки, з одного боку, режим зони надзвичайної екологічної ситуації перебуває в стані підпорядкування режиму надзвичайного стану, а з іншого, останній містить повноцінне та більш змістовне врегулювання як обставин його запровадження, не лише абсолютно подібних до зони надзвичайної екологічної ситуації, а й більш ширший їх перелік, так і чітко визначений перелік обмежувальних заходів, відмінних від таких при дії одночасно обох режимів. При цьому профільне надзвичайне законодавство жодним чином не розмежовує сфери даних режимів, критеріїв рівнів безпеки для допустимості їх одночасного запровадження.

Окрім того, при порівнянні даних правових режимів з найбільш наближеними правовими механізмами в Польщі стає цілком очевидним дещо тавтологічний підхід українського законодавця при розробці спеціального закону для режиму зони надзвичайної екологічної ситуації, який буквально повторює підстави його запровадження, передбачені в законі для надзвичайного стану, видозмінивши формулювання у вигляді наслідків тих підстав.

ВИСТУП НАУКОВОГО КЕРІВНИКА:

Яковлев Сергій Іванович з 2022 року по 2026 рік навчався в аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара з метою здобуття наукового ступеню «доктор філософії». Сергій Іванович є діючим адвокатом, тому захист прав людини і громадянина є для нього важливою тематикою, його практичний досвід і став підґрунтям для формулювання теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному порівняльно-правовому аналізу надзвичайного законодавства провідних європейських

держав — Великої Британії, Німеччини, Франції, Польщі, Іспанії та України. За широтою охоплення порівняльного матеріалу ця робота є одним із найбільш масштабних досліджень такого роду в сучасній українській юридичній науці, що вже саме по собі свідчить про її вагомий науковий внесок.

У межах дослідження здійснено системне виявлення та детальне розкриття прогалів і недоліків, що існують у механізмах регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні в умовах конституційних надзвичайних станів. Автор не обмежується констатацією проблем, а пропонує конкретні шляхи їх вирішення, спираючись на ретельно вивчений досвід країн Європейського Союзу та міжнародні стандарти у сфері захисту прав людини.

Важливим методологічним здобутком роботи є застосування наукового підходу до визначення поняття надзвичайних правових режимів в Україні. Автор розглядає їх як конституційно визначені режими, передбачені Конституцією України та врегульовані спеціальним заздалегідь розробленим законодавством відповідно до міжнародних стандартів. До таких режимів обґрунтовано віднесено лише три: надзвичайний стан, воєнний стан та зони надзвичайної екологічної ситуації. Подібна чіткість у визначенні предметного поля дослідження є свідченням концептуальної зрілості наукової праці.

Одним із центральних теоретичних досягнень дисертації є авторська концепція критеріїв правомірності застосування права на відступ від міжнародних зобов'язань в умовах надзвичайних обставин. Ця концепція відзначається системністю та охоплює як матеріально-правові, так і процедурні складові: вимогу наявності реальної загрози життєво важливим інтересам держави, необхідність і пропорційність вжитих заходів, їх тимчасовий та недискримінаційний характер, а також обов'язок належного повідомлення відповідних міжнародних інституцій. Автор переконливо обґрунтовує, що реалізація права на відступ має здійснюватися в межах принципу добросовісності із збереженням балансу між потребами національної безпеки та гарантіями основоположних прав людини.

Проведене дисертаційне дослідження спрямоване на порівняння особливостей правового регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного та воєнного стану в Україні і країнах Європейського Союзу. За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки.

Українське законодавство загалом узгоджується з міжнародними стандартами захисту прав людини. Зокрема, відповідні закони містять посилання на Міжнародний пакт про громадянські і політичні права в частині повідомлення ООН та інших держав про запроваджені обмеження прав, що відповідає положенням статті 4 МПГПП та статті 15 ЄКПЛ — ключових норм міжнародного надзвичайного права.

Аналіз правових підстав введення конституційних режимів з позиції «якості закону» виявив суттєві термінологічні вади. Одні поняття залишаються законодавчо невизначеними («засоби ураження», «загроза нападу»), інші — надто розмитими й двозначними («пандемія», «панзоотія», «масові безпорядки», «надзвичайна екологічна ситуація», «небезпека державній незалежності» тощо). Для усунення цих дефектів пропонується закріпити уточнені визначення зазначених термінів на законодавчому рівні, що дозволить

запобігти перевищенню урядових повноважень та невідповідному обмеженню прав.

Встановлено, що чинне законодавство не містить правового обґрунтування можливості одночасного запровадження кількох надзвичайних режимів. Це автоматично породжує перехресне накладання обмежувальних заходів, фактично розширює підстави для обмеження прав і свобод та створює умови для неконтрольованого перевищення повноважень органами державної влади і місцевого самоврядування. Зазначена прогалина не відповідає вимогам міжнародного надзвичайного права та потребує негайного усунення.

Виявлено, що спеціальне надзвичайне законодавство України в окремих випадках передбачає не обмеження, а фактичне скасування або заборону певних прав і свобод, що прямо суперечить конституційній забороні звуження їх змісту чи обсягу, підтвердженій відповідними рішеннями Конституційного Суду України. Запропоновано здійснити ретельний перегляд надзвичайного законодавства з метою виключення норм, що передбачають повну заборону прав.

У Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» виявлено підміну цілей надзвичайного стану «поліцейськими» повноваженнями — цілі, закріплені у статті 2, фактично підмінюються повноваженнями за статтею 16. Для усунення цієї суперечності пропонується виключити відповідні положення, що допускають таке розширене тлумачення виконавчих повноважень.

Порівняльний аналіз надзвичайного законодавства Франції, Польщі, Великої Британії, Іспанії та Німеччини з урахуванням абсолютних прав і механізмів регулювання показав, що найефективнішою моделлю є закріплення вичерпного переліку прав, які допускається обмежувати в умовах надзвичайного стану. Такий підхід реалізовано в Іспанії та частково в Польщі.

Польща чітко розмежовує режим стихійного лиха і надзвичайний стан. В Україні натомість підстави для запровадження зони надзвичайної екологічної ситуації та надзвичайного стану частково збігаються, однак чіткі критерії їх розмежування відсутні, а переліки обмежувальних заходів — різні. Це породжує нормативну невизначеність і непослідовність регулювання. За зразком польського законодавства пропонується чітко розмежувати ці режими: підстави, пов'язані з техногенними та природними надзвичайними ситуаціями, слід перенести до спеціального закону про надзвичайний стан разом із відповідними заходами.

Для України заслуговує на увагу й польський досвід у частині конституційного закріплення ширших гарантій прав людини під час надзвичайних станів. Зокрема, варто запозичити підхід, за яким держава зобов'язана чітко визначати перелік вжитих заходів із зазначенням їх територіальних, строкових та особистісних меж за умови мінімального втручання у права і свободи. Аналіз зарубіжного досвіду дозволив виявити спільні проблемні тенденції. Зокрема, в Німеччині та Франції спостерігається інтеграція окремих надзвичайних заходів у звичайний правовий режим. Під час пандемії 2020 року ряд країн — Франція, Німеччина, Велика Британія, Польща та Україна — фактично уникали застосування чинного надзвичайного законодавства. У більшості досліджених держав, за винятком Іспанії,

фіксувалося запровадження непропорційних обмежувальних заходів, нерідко шляхом підзаконної нормотворчості (Польща, Україна).

Систематизовано основні причини, через які уряди досліджених країн ухиляються від застосування наявного надзвичайного законодавства, та запропоновано шляхи їх подолання.

Серед перспективних напрямів подальших досліджень визначено такі: необхідність чіткого нормативного визначення поняття «особлива тяжкість» надзвичайної ситуації, яке наразі є оціночним і відкриває можливості для зловживань; з'ясування достатності підстав для введення надзвичайного стану в межах зони надзвичайної екологічної ситуації; законодавче врегулювання співвідношення досліджуваних режимів із законодавством про цивільний захист; а також розробка дієвих механізмів забезпечення відповідальності за порушення або умисне обходження принципів верховенства права та приписів надзвичайного законодавства.

ВИСНОВКИ ФАХІВЦІВ-ЕКСПЕРТІВ:

Д-р. юрид. наук, проф. Н.С. Юзікова:

Дисертаційне дослідження Яковлева Сергія Івановича є надзвичайно актуальним та своєчасним науковим оглядом, що відповідає чинним викликам національного законодавства. Обізнаність автора проявилась у глибокому аналізі теоретичних засад захисту прав людини в умовах обмеження конституційних свобод.

З позиції кримінального права та процесуальних гарантій прав людини в умовах обмеження конституційних свобод це дослідження не лише академічно висвітлює проблеми балансу між необхідністю захисту суспільства і правом особи, але й має критичне значення для правозастосування у військових умовах.

Цікавою та обґрунтованою виглядає позиція криміналізації підстав оголошення надзвичайного стану, аналіз міжнародного гуманітарного права через призму діяльності міжнародного кримінального суду та її значення для розвитку міжнародного кримінального права, особливо в ракурсі міжнародного звичаєвого права.

В роботі чітко висвітлено як імплементацію міжнародних стандартів, так і специфіку національного законодавства відповідних періодів. Порівняльно-правовий аспект є ключовим елементом, що дозволяє не лише констатувати проблеми, але й запропонувати цілісні моделі правового реагування. Структура дисертації логічна, виклад матеріалу послідовний та науково обґрунтований.

На мою думку, виконана робота має достатньо високий науковий рівень і демонструє вагомий внесок у розвиток теорії прав людини в умовах кризових станів. Вважаю цю дисертацію цілісним, глибоким та практично значущим науковим дослідженням. Відтак, я повністю підтримую захист роботи Сергія Івановича Яковлева на спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право і рекомендую позитивне рішення щодо його захисту.

Канд. юрид. наук, доц. Т.М. Заворотченко:

Шановні колеги! Прошу дозволу виступити з коментарем до дисертації Яковлєва С.І. з позиції конституційного права та принципів державного управління в умовах кризових станів. Тема «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану» є однією з найбільш актуальних, складних та концептуально насичених у сучасному українському правовому полі.

Основна наукова цінність роботи полягає саме у глибокому аналізі конституційних гарантій прав людини в умовах їхнього тимчасового обмеження. Дисертант системно і поступово простежує динаміку переходу від нормативно закріплених механізмів (закони, підзаконні акти) до фактичного конституційного статусу цих обмежень. Це дозволяє провести необхідну диференціацію між законним обмежуванням прав та їхньою де-факто делегацією владних функцій чи зневаженням конституційних імперативів.

Приведений в праці аналіз міжнародних стандартів та конституційно закріплених гарантій додержання прав людини поряд з можливістю їх обмеження в кризових умовах з точки зору нормативного та практичного механізмів починаючи від порядку та методів впровадження певного надзвичайного правового режиму та закінчуючи судовою практикою, видається доволі ретельним та ґрунтовним, що обумовлює доказовість висновків на високому науковому рівні.

Отже, я вважаю, що праця Яковлєва С.І. не лише оновлює науковий дискурс щодо балансу між безпекою та свободою, але й надає практичні конституційно-правові підстави для вдосконалення системи управління кризовими ризиками. Це фундаментальне дослідження заслуговує на високу позитивну оцінку.

Д-р. юрид. наук, проф. Є.А. Кобрусєва:

Шановні колеги! Дозвольте мені висловити свою думку щодо дисертації Яковлєва С.І., зосередивши увагу на аспектах, які стосуються державного управління та реагування органів виконавчої влади в умовах воєнного стану – тобто з точки зору адміністративного права і процесу.

Дисертація чудово підкреслює конституційну основу обмеження прав. Однак, критично важливою ланкою є процес реалізації цих обмежень. Тут ми стикаємося з величезним об'ємом адміністративно-правових рішень – від постанов про карантинні заходи до дій щодо вилучення майна чи зміни місць проживання. Саме ці рішення формують повсякденний досвід громадян та визначають їхній правовий статус.

Основний науковий внесок, який я бачу тут, полягає у необхідності глибокого аналізу механізмів конституційного контролю за діями адміністративних органів у кризових умовах. Чим більш складними стають обставини (як це відбувається під час війни), тим вищим має бути бар'єр для вжиття будь-яких заходів, які порушують права та свободи. Це вимагає не просто наявних норм, а чітко прописаних процедур оскарження цих рішень у судовому порядку.

Дуже показовими є наведені в праці приклади невідповідності майже всіх президентських указів про оголошення того чи іншого надзвичайного стану не лише спеціальному законодавству, а й Конституції. Наведена судова практика в Україні прямо підкреслює наявність виявлених порушень в діях адміністративних органів. Тобто простежується вплив висновків дослідження навіть на галузі адміністративного права і процесу.

Таким чином, Яковлев С. І. подає дуже актуальне дослідження, яке змушує нас переглянути баланс між необхідністю оперативного реагування держави та гарантуванням законності його дій перед індивідом. З моєї точки зору, це праця має високу практичну цінність для вдосконалення судових механізмів адміністративного оскарження рішень органів влади у надзвичайних обставинах.

ОБГОВОРЕННІ ДИСЕРТАЦІЇ ЯКОВЛЕВА С.І. ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Канд. юрид. наук, доц. О.П. Литвин:

Шановні колеги! Тема «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану» вимагає не лише знання національного законодавства, а й постійного звернення до міжнародно-правового простору. Яковлев С.І. справедливо акцентує увагу на тому, що період дії такого режиму створює унікальний склад публічно-правових відносин. Зокрема, він детально розкриває об'єкт дослідження, який полягає саме у висвітленні цих специфічних суспільних зв'язків, що формуються в процесі запровадження та дії обмеженого режиму.

Особливу наукову цінність роботи складає порівняльний аналіз механізмів регулювання. Автор не обмежується лише внутрішнім цивілізаційним досвідом, а проводить глибоке дослідження міжнародних стандартів. Це є ключовим для розуміння того, що жодна національна правова система не існує у вакуумі. Посилаючись на авторитетні юридичні висновки, такі як «Сіракузькі принципи» чи «Йоганнесбурзькі принципи», автор демонструє, які є мінімальні міжнародні стандарти захисту прав людини навіть за умови їх необхідного та пропорційного обмеження.

Таким чином, дисертація не лише каталогізує механізми реалізації права в умовах виняткових обставин, але й формулює чіткі критерії успішності такого регулювання. Це дозволяє нам, як науковцям та практикам права, виділити напрями удосконалення у забезпеченні необхідної жорсткості реагування держави, зберігаючи при цьому фундаментальну правову гарантію – неухильне дотримання прав і свобод людини. Це балансування між безпекою та свободою є центральним досягненням дисертації Яковлева С.І.

Д-р. юрид. наук, доц. Н.П. Капітаненко:

Продовжуючи дискусію щодо наукової значущості дисертації Яковлева С.І., хочу акцентувати увагу на методологічному вимірі його досягнень. Якщо попередній спікер концентрувався на загальних правових механізмах, то я вважаю важливим підкреслити те, що автор робить з точки зору наукової дискусії.

Використання напрацювань наукового середовища чітко вказує на існуючу термінологічну та концептуальну прогалину. Як зазначають численні дослідники у галузі конституційного права, хоча багато вітчизняних та зарубіжних правознавців працювали над окремими аспектами – чи то цивільний захист, чи то міжнародне гуманітарне право в умовах криз – загальна система наукового трактування широкоаспектного поняття регулювання прав у режимі надзвичайного або воєнного стану залишається недостатньо систематизованою.

Саме тому ключова заслуга дисертації полягає у здатності системно відшукати та розкрити ці прогалини. Це вимагало не просто збору норм, а глибокого порівняльного аналізу – звіряння нашого національного законодавства зі світовим досвідом. Саме цей пошук недоліків та шляхи їх подолання, проведений автором через призму міжнародної практики, надає практичну відповідь академічному запитанню: як теоретично обґрунтувати правовий статус людини в умовах найбільшої кризи.

Таким чином, дисертація не просто описує стан речей; вона формулює науково-правову дорожню карту для подальшого законодавчого та доктринального розвитку цієї критично важливої галузі права. Це є її вагомим теоретичним внеском у вітчизняну юриспруденцію.

Д-р юрид. наук, проф. О.В. Сачко:

Якщо попередні спікери вже окреслили понятійне та практичне значення теми, то тут ми повинні зупинитися на тому, як ця значущість була досягнута науково. Як показує аналіз сучасних доктринальних джерел (зокрема, цитування багатьох науковців, які працювали над окремими аспектами – чи то нормативні прогалини, чи то конкретні режими), ми маємо величезний пласт фрагментованих знань.

Ключовий внесок тут полягає у систематизованому порівняльному аналізі. Автору вдалося подолати цю фрагментарність шляхом виведення на перший план методу, який дозволяє не просто констатувати відмінності між Україною та Європою. Як відомо, існують наукові праці, які вивчають окремі міжнародні стандарти чи законодавство конкретних країн (як-от Німеччина чи Франція), але вони часто залишаються ізольованими кейсами.

Проте, дисертація успішно виконує функцію синтезу порівняльного права. Вона не лише порівнює, а створює систему взаємозв'язків між національними нормами та міжнародним правом у кризових умовах. Це дозволяє формулювати висновки не просто як перелік кращих практик, а як інтегральна модель, де кожен елемент – чи то положення з англосаксонського права, чи то досвід континентальної системи – служить доказом для посилення конституційності певного надзвичайного режиму.

Отже, я вважаю, що найбільш вагомим науковим здобутком Яковлева С.І. є саме створення цілісного, багатовекторного порівняльного правового поля, яке висвітлює не лише "що", а й чітко обґрунтовує, як має бути організовано регулювання прав у подібних екстремальних умовах з точки зору сучасного європейського права.

Голова міжкафедрального семінару юридичного факультету д-р юрид. наук, проф. Т.В. Корнякова, професор кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара:

Дякую всім колегам за глибокі та змістовні виступи. Якщо інші колеги не бажають висловити додаткові міркування, вважаю за доцільне перейти до етапу обговорення висновку.

ВИСНОВОК

Актуальність теми дисертації.

Міжнародне надзвичайне право закладає сучасні демократичні стандарти та орієнтири для формування національних правових систем у сфері надзвичайних ситуацій, ключовою метою яких є гарантування прав людини та максимально можливе збереження їх обсягу навіть у найбільш критичних обставинах.

Ключовими міжнародно-правовими документами у галузі захисту прав людини є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Саме їхні окремі положення утворюють підґрунтя міжнародного надзвичайного права і задають визначальний вектор для держав-учасниць, серед яких представлені не виключно демократичні режими. Центральним елементом міжнародного надзвичайного права є визнане за такими державами право на тимчасове відхилення від договірних зобов'язань щодо дотримання проголошених прав людини у кризові періоди – з метою ефективного подолання причин і наслідків надзвичайних обставин, що в нормальних умовах вимагало б неприпустимого обмеження цих прав.

Поряд із зазначеними конвенційними нормами, звичаєве міжнародне надзвичайне право, втілене зокрема в таких авторитетних юридично значущих документах, як «Сіракузькі принципи», «Йоганнесбурзькі принципи», «Паризькі мінімальні стандарти норм прав людини в умовах надзвичайного стану» та інших, закріплює міжнародні стандарти державного втручання у права людини під час кризових ситуацій, а також формулює ідеальні вимоги до відповідного національного законодавства.

Україна, перебуваючи в умовах воєнного стану, спричиненого безпідставною збройною агресією з боку РФ, поряд із нагальною потребою відстоювати власну державність, зобов'язана дотримуватися зазначених міжнародних стандартів у сфері прав людини. Це зумовлено не лише її участю у відповідних міжнародних договорах, а й конституційно закріпленим статусом демократичної, соціальної та правової держави, проголошеним у статті 1 Основного Закону.

Відтак, саме оцінка відповідності національного законодавства України міжнародним стандартам захисту прав людини в умовах надзвичайного стану, а також його порівняльний аналіз із законодавством європейських держав, що є

усталеними ліберальними демократіями, і становить предмет цього дисертаційного дослідження.

Дослідження проблем та складнощів регулювання прав людини в умовах надзвичайного чи воєнного стану не є новітнім явищем. Багато науковців вже звертали увагу на цей аспект, зокрема Л. Чистоклетов, М.П. Стрельбицький, М.Л. Погребицький, А.В. Басов та інші. Однак, наразі не існує єдиної наукової інтерпретації досліджуваних правових режимів. Науковий дискурс потребує системного аналізу цих режимів у контексті конституційних принципів та міжнародних стандартів. Крім того, існуючі дослідження міжнародних норм часто обмежуються описом без належного аналізу їхньої взаємодії з національними режимами чи впливу на внутрішнє правове регулювання України. Окрім цього, відзначається брак систематичних та ґрунтовних порівняльних досліджень національного законодавства про надзвичайні ситуації, зокрема, зі зразком країн-членів Європейського Союзу та України.

Затвердження теми та плану дисертації.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, науковим керівником призначено к.філос.н., к.ю.н., доц. Мудриєвську Л.М. (протокол № 4 від «01» грудня 2022 року).

Результати дисертації розкрито у чотирьох публікаціях у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України категорії «Б», п'ять – у вигляді тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Публікації та особистий внесок здобувача.

Основні змістовні положення, висновки та практичні рекомендації дослідження були оприлюднені авторськими доповідями на п'яти міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях:

1. Яковлев С.І. Особливості дії права в умовах воєнного стану. Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права. Матеріали ІVX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (7 - 8 жовтня 2022 року) / За заг. ред. С.І. Оковитий та О.Л. Соколенко. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. м. Дніпро, 2022. 180с.

2. S. Yakovliev, L. Mudryevska, O. Hurko. Restrictions of human and citizen rights and freedoms under the conditions of marital state. Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English): Conference materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students. Dnipro. May 11, 2023. Dnipro: Publisher Bila K. O., 2023. 320 p.

3. Яковлев С.І. Гарантії прав людини і громадянина в умовах воєнного стану. Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (м. Київ, 18 травня 2023 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 1168 с.

4. Яковлев С. І. Співвідношення понять «особливо важливі об'єкти життєзабезпечення» та «об'єкти критичної інфраструктури» в контексті

підстави введення надзвичайного стану. *ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА*. 2024. С. 75–77.

5. Яковлєв С. І. Міжнародні стандарти обмеження прав і свобод людини а надзвичайних умов в національних законодавствах. *ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПУБЛІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ*. 2025. С. 150–153. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-39> (дата звернення: 12.12.2025).

Наукова новизна отриманих результатів.

Дослідження являє собою найширший в сучасній національній юридичній літературі порівняльно-правовий аналіз надзвичайного законодавства європейських країн, зокрема, Великобританії, Німеччини, Франції, Польщі, Іспанії та України.

Критичний аналіз міжнародних і національних норм надзвичайного законодавства, а також правозастосовної практики дозволив сформулювати принципи та змістовні висновки, які сприяють розв'язанню ряду практичних питань, зокрема:

вперше:

- застосовано підхід до вивчення надзвичайних правових режимів в Україні як конституційних, визначених Конституцією України, врегульованих заздалегідь розробленим надзвичайним законодавством згідно з міжнародними стандартами, до яких віднесено лише три: надзвичайний стан, воєнний стан та зони надзвичайної екологічної ситуації;

- для розкриття змісту дефініцій «надзвичайний стан» та «воєнний стан» через наповнення таким відсутніх серед правових підстав запровадження даних правових режимів запропоновано визначення наступних понять: «засоби ураження», «загроза нападу»; виявлено дійсне значення термінів: «пандемія», «панзоотія», «особливо важливі об'єкти життєзабезпечення», «міжнаціональний конфлікт», «міжконфесійний конфлікт», «масові безпорядки», «надзвичайна екологічна ситуація», «небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності»;

- рекомендовано критерії розрізнення правових режимів надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації;

- встановлено, що режим відступу від прав людини становить більш змістовне за обсягом явище, ніж міжнародне гуманітарне право;

- наведено способи подолання поширеного уникання урядами застосування заздалегідь розробленого надзвичайного законодавства під час екстрених подій;

вдосконалено:

- запропоновано авторський виклад терміну «значні верства населення» як однієї з підстав запровадження «надзвичайного стану»;

- виведено власне розуміння понять: «надзвичайний стан», «воєнний стан», «зона надзвичайної екологічної ситуації»;

- подано способи розв'язання неврегульованого, позбавленого логічності, взаємозв'язку правових режимів надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації;

- з метою дотримання принципу верховенства права запропоновано привести у відповідність поточне законодавство:

9) п. 2 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» у відповідність з ч. 2 ст. 10 Закону України «Про критичну інфраструктуру» шляхом заміни словосполучення «...особливо важливих об'єктів життєзабезпечення» на «... об'єктів критичної інфраструктури відповідної категорії критичності»;

10) до вимог Кодексу цивільного захисту України та Закону України «Про критичну інфраструктуру» привести у відповідність положення п. 10 Переліку секторів критичної інфраструктури, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 1109;

11) п. 4 ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» у відповідність ст. 294 Кримінального кодексу України;

12) ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у відповідність з абз. 2 ч. 1 ст. 3 та абз. 3 ч. 2 ст. 10 Закону України «Про оборону України» шляхом заміни слів «...загрози нападу» на «... воєнної загрози»;

13) абз. 1 ст. 16 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» у відповідність ст. 2 цього ж Закону шляхом заміни слів «в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням або кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» на слова «для досягнення мети, визначеної ст. 2 цього Закону»;

14) Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» узгодити із Законами України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» або «Про правовий режим надзвичайного стану»;

15) перенести з Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» п. 1 ч. 2 ст. 4 до ст. 5 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації»;

16) додати до ч. 2 ст. 64 Конституції України після слів «В умовах воєнного або надзвичайного стану...» наступне словосполучення «...та в зоні надзвичайної екологічної ситуації...».

- з метою вдосконалення механізму регулювання прав і свобод людини й громадянина за надзвичайних умов доповнити перелік гарантій їх дотримання:

3) в ст. 21 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», ст. 10 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» додавши обов'язок держави забезпечувати чітке визначення в нормативно-правових актах, що встановлюють обмеження, порядку і методів їх застосування, а також територіальних, суб'єктних і предметних меж цих обмежень, з урахуванням мінімізації індивідуальних і соціальних незручностей, спричинених їх впровадженням;

4) в Конституції: заборонаю виборів Президента, народних та місцевих депутатів, референдумів, змін виборчого та надзвичайного законодавства, поряд із дозволом місцевих виборів у вільних від надзвичайних заходів районах.

- наведено авторський погляд на зміст критеріїв правомірності застосування права відступу від міжнародних зобов'язань за надзвичайних обставин;

- висловлено власну точку зору на формування принципів міжнародного гуманітарного права;
- висунуто особисту концепцію класифікації виняткових станів у міжнародному надзвичайному праві;
- окреслено характерні проблеми поточного стану міжнародного надзвичайного права;
- приведено можливі способи вдосконалення механізмів регулювання прав і свобод людини й громадянина в надзвичайних обставинах.

отримало подальшого розвитку:

- наведено обґрунтування криміналізації майже всіх підстав введення правового режиму надзвичайного стану;
- співставлено перелік абсолютних прав в Україні на відповідність таким в МПГПП та ЄКПЛ, включно з розширеним переліком згідно з судовою практикою ЄСПЛ;
- проаналізовано судову практику ЄСПЛ щодо застосування державами «права відступу» з погляду відповідності критеріям легітимності за ст. 4 МПГПП та ст. 15 ЄСПЛ, а також національну судову практику європейських країн на дотримання урядами законності вжитих обмежень під час надзвичайних обставин та дотримання абсолютних прав;

застосовано підхід до виявлення проблем національного надзвичайного законодавства у світлі відповідності міжнародним стандартам, як критеріїв успішності належного правового регулювання прав і свобод людини і громадянина за виняткових обставин та подолання недоліків на основі наявних зразків закордонного досвіду.

Практичне значення отриманих результатів.

Практична цінність результатів дослідження полягає у необхідності їх використання у різних сферах професійної діяльності:

- у науково-дослідній сфері наукові положення та висновки праці можуть слугувати основою для подальших досліджень питань забезпечення конституційних прав і свобод людини в умовах надзвичайних ситуацій;
- у сфері правотворчості результати роботи мають бути використані для вдосконалення чинного законодавства України, включно з розробкою змін до Конституції, надзвичайних законів та інших нормативно-правових актів з наведеними в дослідженні пропозиціями;
- у правозастосовній діяльності практичні рекомендації дослідження можуть застосовуватися в правозастосовній діяльності для оптимізації механізмів гарантування та захисту конституційних прав і свобод громадян у ситуаціях тимчасового обмеження цих прав через надзвичайні обставини.

Список публікацій здобувача за темою дисертації.

Праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Яковлев С.І. Особливості юридичного змісту терміну «обмеження прав людини» в розрізі застосування в умовах надзвичайного та воєнного станів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. № 5. С. 3–8. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.1> (дата звернення: 12.12.2025).

2. Яковлев С.І. Поняття «надзвичайний стан»: нормативно-правове і наукове трактування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 28–32. URL: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-5> (дата звернення: 12.12.2025).

3. Яковлев С.І. Проблематика правової невизначеності підстав введення надзвичайного стану. Термінологічні аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. № 5. С. 13–18. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.5.3> (дата звернення: 12.12.2025).

4. Яковлев С.І. Міжнародні механізми регулювання обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 3. С. 8–9. URL: <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2025.1> (дата звернення: 12.12.2025).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Яковлев С.І. Особливості дії права в умовах воєнного стану. Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права. Матеріали ІVX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (7 - 8 жовтня 2022 року) / За заг. ред. С.І. Оковитий та О.Л. Соколенко. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара– м. Дніпро, 2022. – 180с.

6. S. Yakovliev, L. Mudryevska, O. Hurko. Restrictions of human and citizen rights and freedoms under the conditions of marital state. *Modern Scientific and Technical Research in the Context of Linguistic Space (in English): Conference materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of young scholars and students*. Dnipro. May 11, 2023. Dnipro : Publisher Bila K. O., 2023. 320 p. URL: <https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/Сучасні%20науково-технічні%20дослідження.pdf> (дата звернення: 12.12.2025).

7. Яковлев С.І. Гарантії прав людини і громадянина в умовах воєнного стану. Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (м. Київ, 18 травня 2023 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 1168 с. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRC_conf-Aktualni-pytannya_traven_2023.pdf (дата звернення: 12.12.2025).

8. Яковлев С. І. Співвідношення понять «особливо важливі об'єкти життєзабезпечення» та «об'єкти критичної інфраструктури» в контексті підстави введення надзвичайного стану. *ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА*. 2024. С. 75–77. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-17> (дата звернення: 12.12.2025).

9. Яковлев С. І. Міжнародні стандарти обмеження прав і свобод людини а надзвичайних умов в національних законодавствах. *ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПУБЛІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ*. 2025. С. 150–153. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-39> (дата звернення: 12.12.2025).

На підставі заслуховування та обговорення доповіді Яковлева С.І. про основні положення дисертаційної роботи, питань та відповідей на них

На підставі заслуховування та обговорення доповіді Яковлева С.І. про основні положення дисертаційної роботи, питань та відповідей на них

УХВАЛИЛИ:

1. Дисертаційне дослідження, підготовлене аспірантом кафедри теорії держави, конституційного права та державного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Яковлевим Сергієм Івановичем на тему «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)», є завершеною науковою працею, у якій викладено нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретного наукового завдання у сфері теорії права. У цілому дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти чи наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (у редакції від 03.05.2024 р.), і може бути подана на розгляд Вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара для вирішення питання щодо створення разової спеціалізованої вченої ради з метою проведення публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

2. Рекомендувати дисертаційну роботу Яковлева Сергія Івановича за темою «Регулювання прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

3. Клопотати перед Вченою радою університету розглянути питання про створення спеціалізованої вченої ради для проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право Яковлева Сергія Івановича у такому складі:

ВІДОМОСТІ

про членів спеціалізованої вченої ради для разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право аспіранта **Яковлева Сергія Івановича** на тему: «Реалізація прав і свобод людини в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)» у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України

№ з/п	Прізвище, ім'я, по-батькові	Місце основної роботи, підпорядкування, посада	Науковий ступінь, шифр, назва спеціальності, за якою захищена дисертація, рік присудження	Вчене звання (за спеціальністю, кафедрою), рік присвоєння	Наукові публікації, опубліковані за останні п'ять років, за науковим напрямом, за яким підготовлено дисертацію здобувача
-------	-----------------------------	--	---	---	--

1	2	3	4	5	6
1.	<p>Юзікова Наталія Семенівна Голова спеціалізова ної вченої ради) https://orcid.org/0000-0003-0879-2228</p>	<p>Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара Міністерства освіти і науки України, професор кафедри адміністративн ого і кримінального права</p>	<p>Доктор юридичних наук, 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально- виконавче право, 2016 р., Україна</p>	<p>Професор кафедри адміністра тивного і криміналь ного права, 2016 р., Україна</p>	<p>1. Юзікова Н.С. Транснаціональний вимір наркозлочинності в умовах воєнного стану: національна платформа та зарубіжний досвід. <i>Juridical scientific and electronic journal</i>. 2024. № 10. С. 628–631. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/149. (фахове видання, категорія «Б») Ключові слова: воєнний стан, міжнародне співробітництво, зарубіжний досвід, організована злочинність, наркопритон, обіг наркотичних засобів, наркобізнес, запобігання, покарання, кримінальна відповідальність.</p> <p>2. Юзікова Н. С. Кризовий контекст війни та наркозлочинність серед неповнолітніх: детермінанти, запобігання, міжнародне співробітництво та механізми захисту. <i>Law and public administration</i>. 2024. № 3. С. 201–207. URL: https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.29 (фахове видання, категорія «Б») Ключові слова: воєнний стан, організована злочинність, наркоманія, наркотичні засоби, психотропні речовини, наркобізнес, протидія, запобігання, покарання,</p>

					<p>кримінальна відповідальність, міжнародне співробітництво, наркопритон.</p> <p>3. Юзікова Н.С. Пріоритетність екологічної безпеки у сфері водних біоресурсів та ефективної протидії незаконному промислу в державній політиці України. <i>Аналітично-порівняльне правознавство</i>. 2025. № 3. (частина II) С. С.494-499. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.79 (фахове видання, категорія «Б») Ключові слова: екологічна безпека, післявоєнна відбудова, євроінтеграція, міжнародне співробітництво, екологія, незаконне зайняття рибним промислом, незаконне зайняття водним добувним промислом; запобігання екологічним кримінальним правопорушенням, кримінальна відповідальність, громадські ініціативи.</p>
	<p>Макушев Петро Васильович (опонент) https://orcid.org/0000-0001-8693-1428</p>	<p>Університет митної справи та фінансів Міністерства освіти і науки, професор кафедри історії та теорії держави і права</p>	<p>Доктор юридичних наук, 2017, 08 Право 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне</p>	<p>Професор кафедри загально-правових дисциплін, 2014 р.</p>	<p>1. Макушев П.В. Верховенство права, засновницькі цінності, правові та конституційні традиції європейського союзу і країн-членів ес та євроінтеграція: історія та сучасність. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2024. № 12. С. 64–69.</p>

право
ДД № 006981

URL:
<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/12>.

(фахове видання,
категорія «Б»)

Ключові слова:
верховенство права
(правовладдя), права
людини, демократія,
засновницькі цінності
Європейського Союзу,
європейські цінності,
правові традиції ЄС,
конституційні традиції
країн-членів ЄС,
євроінтеграція.

2. Макушев П. В.,
Олійник А. Ю., Дубов
С. М. Верховенство
права як основа
правової системи
демократичної держави:
європейські стандарти
та українські
перспективи. *Правова
позиція*. 2025. № 2 (47).
С. 5–10.

URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2025-2.1>.

2.1. (фахове видання,
категорія Б)

Ключові слова:
верховенство права,
правова держава, права
людини, Європейський
Союз, правова
визначеність, судова
незалежність,
антикорупція, правова
освіта, правовий
плюралізм, Rule of Law,
ЕСНК.

3. Protection of Human
Rights and Freedoms in
the Administrative
Proceedings of the
European Union / P.
Makushev et
al. *Hasanuddin Law
Review*. 2021. Vol. 7,

					<p>но. 3. Р. 210. URL: https://doi.org/10.20956/halrev.v7i3.3215. (фахове видання, категорія «А») Ключові слова: адміністративне правосуддя, судова практика, громадянські права, європейський адміністративний простір, права людини.</p>
3.	<p>Сіньова Людмила Миколаївна (опонент) https://orcid.org/0000-0002-5514-3549</p>	<p>Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення, провідний юрист Центру соціального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України</p>	<p>Кандидат юридичних наук 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення, 2013 р., Україна</p>	<p>доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення, 2020 р., Україна</p>	<p>1. Сіньова Л.М., Андріїв В.М. Міжнародно-правові засоби забезпечення соціальних стандартів в сфері прав людини. <i>Науковий вісник Ужгородського Націо-нального Університету</i>. 2025. Серія ПРАВО. Вип. 88: ч. 2. С. 115–120. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.15. (фахове видання, категорія «Б») Ключові слова: права людини, соціальні права, соціальні стандарти, міжнародні соціальні стандарти, європейське законодавство, міжнародні акти з прав людини.</p> <p>2. Сіньова Л. М., Трампольська К. Відбудова міст України після війни: теоретичний та соціальний аспект. <i>Наше право</i>. 2024. № 3. С. 272–277. URL: https://doi.org/10.32782/np.2024.3.36. (Фахове видання категорії Б) Ключові слова: відбудова міст, війна, Польща, Фінляндія, соціальні аспекти,</p>

					<p>інфраструктура, сталий розвиток, міжнародний досвід, українські ініціативи.</p> <p>3. Андріїв В.М. Сіньова Л.М. Деякі проблеми національного та міжнародно-правового регулювання соціальних стандартів. <i>Соціологія права</i>. Випуск 3–4 (48–49), 2024. С.9-13.</p> <p>DOI https://doi.org/10.37687/2413-6433.2024-3-4.1</p> <p>(Фахове видання категорії Б)</p> <p>Ключові слова: соціальний захист, соціальні стандарти, міжнародні соціальні стандарти, європейське законодавство, міжнародні акти з прав людини.</p>
4.	<p>Лахова Олена Вадимівна (рецензент) https://orcid.org/0000-0001-7192-492X</p>	<p>Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри адміністративного і кримінального права</p>	<p>Кандидат юридичних наук 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, 2017 р., Україна</p>	<p>Доцент кафедри адміністративного і кримінального права, 2020 р., Україна</p>	<p>1. Лахова О.В. Міжнародне співробітництво щодо запобігання транснаціональній злочинності як основа формування безпечного простору для розвитку суспільства. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2024. № 2. С. 571–574. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/141.</p> <p>(фахове видання, категорія «Б»)</p> <p>Ключові слова: спеціальна конфіскація, міжнародне співробітництво, зарубіжний досвід, екстрадиція, арешт активів, транснаціональна злочинність, засади</p>

міжнародної співпраці

2. Лахова О.В.
Розуміння соціальної
(громадської)
справедливості як міри
відповідальності між
змістом протиправного
діяння і його оцінкою
громадою. *Право і
суспільство*. 2024. Т. 2,
№ 1. С. 469–473. URL:
<https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.71>.

(фахове видання,
категорія «Б»)

Ключові слова: міра
відповідальності,
виправлення,
справедливість, права і
свободи, міжнародне
співробітництво,
пеналізація, покарання,
правосуддя.

3. Лахова О. В.,
Марченко О. В.
Проблеми
відповідальності за
порушення порядку
здійснення валютних
операцій: правове
регулювання та публічне
управління реалізацією.
*Juridical scientific and
electronic journal*. 2025.
№ 4. С. 581–584. URL:
<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/140>.

(фахове видання,
категорія «Б»)

Ключові слова: валютна
політика, режим
валютного курсу, судові
рішення, правове
регулювання, воєнний
стан, юридична
відповідальність,
міжнародне
співробітництво,
судова практика,
публічне управління,

					механізм валютного регулювання.
5.	<p>Чукаєва Вероніка Олександрівна (рецензент) https://orcid.org/0000-0002-6894-2876</p>	<p>Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління</p>	<p>Дніпропетровський державний університет 22 червня 1992 р. Спеціальність «Історія».</p>	<p>Доцент кафедри теорії держави і права, 2003 р., Україна</p>	<p>1. Чукаєва В.О. Порівняльне правознавство у системі вітчизняної юриспруденції. <i>Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції</i>. 2025. № 3. С. 11–17. URL: https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-3-2. (фахове видання, категорія Б). Ключові слова: реальність права, юриспруденція, порівняльне правознавство, конституційне право, права людини, система права, конституційна реформа, правова система.</p> <p>2. Чукаєва В.. Конституційна реформа та механізм реалізації прав та свобод людини і громадянина в Україні. <i>Юридичний вісник</i>. 2025. № 2. С. 125–132. URL: https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2025.13. (фахове видання, категорія Б). Ключові слова: реалізація Конституції, права людини і громадянина, реальність права, правова система, публічна влада, конституційна реформа, принцип трьох гілок державної влади, механізм реалізації права.</p> <p>3. Мудриєвська Л. М., Чукаєва В. О.</p>

					<p>Конституційно-правова відповідальність як гарантія забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Legal Novels. 2025. № 25. С. 7–14. URL: https://doi.org/10.32782/1n.2025.25.01.</p> <p>(фахове видання, категорія Б).</p> <p>Ключові слова: реальність права, постсоціалістична правова система, права людини і громадянина, конституційно-правова відповідальність, механізм реалізації права.</p>
--	--	--	--	--	--

Результати відкритого голосування:

«За» – 17 осіб.


«Проти» – немає.

«Утрималися» – немає.

Рішення прийнято одногосно.

Вик.: Олександра ДРИГОЛЬ, 0970268251

**Голова
міжкафедрального семінару**



Тетяна КОРНЯКОВА

Секретар



Олена ГРАБИЛЬНІКОВА